

Tautinių mažumų integracija: socialinis, ekonominis ir politinis aspektai

Neoficialus dokumentas

Inclusion of national minorities
into social, economic and
political life

Policy non paper

Pratarmė

Nors pastaraisiais metais migrantų, pabėgėlių bei perkeltų asmenų integracija į Europos šalių visuomenę tapo neišvengiamu diskusijų objektu daugumoje ES valstybių, Lietuvoje kol kas aktualiausiu šios srities iššūkiu išlieka lenkų bendruomenės integracija ir vaidmuo Lietuvos visuomenėje. Sunku patikėti, jog šimtmečius drauge gyvenusios tautos iki šiol nesugeba iki galo išspręsti egzistuojančių problemų ir užversti skausmingus istorijos puslapius. Dokumento, kurį dabar vartote, tikslas – papasakoti, kaip Norvegijos, Vokietijos ir Švedijos visuomenės sprendžia su integracija susijusius iššūkius. Neabejoju, kad bent dalį šių pamokų galima panaudoti sėkmingai integruojant ne tik lenkų etninę mažumą, bet ir panaudoti siekiant efektyvinti į Lietuvą perkeltų asmenų įtraukimo, integracijos ir dalyvavimo procesus.

Pasinaudodamas šia proga, norėčiau padėkoti žmonėms, kurie ženkliai prisidėjo prie šio dokumento parengimo: Rainer Wenning, Linui Kojalai, Kamilei Šeraitei, Vytautui Keršanskui, Albert Komar, Dovilei Šukytei, Augustei Zamuškevičiūtei, Andriui Prochorenko. Tačiau didžiausius padėkos žodžius tariau Konrado Adenauerio fondui ir jos vadovei Baltijos ir Šiaurės šalims p. Elisabeth Bauer - be jos nuoširdaus palaikymo ir patarimų ši knygelė vargu ar kada būtų išvydusi saulės šviesą.

Viliuosi, jog šis leidinys nors šiek tiek prisidės prie to, jog Pietryčių Lietuvoje nustotų egzistuoti dvi paralelios visuomenės, o Lietuvos ir Lenkijos tarpusavio santykiai taptų geresni nei kada nors anksčiau. Tokie santykiai gali būti pagrįsti tik kompromisais, o taip pat nuosekliomis nacionalinėmis vizijomis tiek Vilniuje, tiek ir Varšuvoje. Iki šiol dauguma tarpusavio santykių gerinimo iniciatyvų priklausydavo nuo atskirų individų ar organizacijų idėjų, tačiau metas pripažinti, jog to jau nebepakanka ir griebtis darbo.

Vaidas Augūnas

EDUCATIO: vystymosi ir plėtros institutas

Foreword

Integration and inclusion of immigrants, refugees and displaced persons into the society became an inevitable issue for the discussions in all European Union countries. However, in Lithuania the biggest challenge at the moment seems to be an inclusion of Polish ethnic minority into Lithuanian society and its role in it. It is hard to believe that two nations still cannot turn the new page in their bilateral relations and stop living focusing only on bitter historical lessons. The aim of the policy paper that you hold in your hands – to share the lessons learnt on the topic of the inclusion and integration from the study trips to Germany, Norway and Sweden. I strongly believe that at least some of them could be applied to facilitate the inclusion in South Eastern Lithuania as well as to make the processes of integration of migrants from the Middle East and African countries easier.

Using this opportunity, let me express my sincere appreciation to the people who contributed most to this policy paper: Rainer Wenning, Linas Kojala, Kamilė Šeraitė, Vytautas Keršanskas, Albert Komar, Dovilė Šukytė, Augustė Zamuškevičiūtė and Andrius Prochorenko. But the biggest words of gratitude goes to Konrad Adenauer Foundation and its Head for the Baltic and Nordic countries, Ms. Elisabeth Bauer. Without her support and encouragement this policy paper would hardly ever be prepared and published.

I do hope that this document will contribute to a merger of two parallel societies of South Eastern Lithuania into one as well as to improvement of Lithuanian-Polish relations. I am confident that building up of good bilateral relations requires long time and the compromises on both sides. But it is also important that both Vilnius and Warsaw create well-establish minorities' policies of their own as well as tackle historical and political challenges. Until now the progress in bilateral relations could be attributed mostly to the efforts of single activists on both sides of the border. However, the time has come to accept the fact that it is no longer enough and initiate joint efforts.

Vaidas Augūnas

EDUCATIO: Institute for Development and Training

Neoficialus dokumentas dėl tautinių mažumų įtraukimo į socialinį, ekonominį ir politinį gyvenimą: patarimai Lietuvai

Imigrantų, pabėgėlių, perkeltų asmenų ir etninių bei tautinių mažumų integracija į visuomenę tapo neišvengiamu diskusijų objektu visose Europos Sąjungos šalyse. Lietuva nėra išimtis. Viešų diskusijų metu apie 2015 m. pavasarį prasidėjusią pabėgėlių į Europą krizę, Lietuvos užsienio politikos ekspertai iškėlė klausimą, ar Lietuva apskritai gali integruoti imigrantus iš Artimųjų Rytų ir Afrikos šalių, jei per 28 nuo nepriklausomybės atkūrimo prabėgusius metus vis dar neišspręstos su šalies tautinėmis mažumomis (ypač su lenkų bendruomenės) integracija į Lietuvos visuomenę, susijusios problemos.

Dėl istorinių priežasčių lenkų mažuma Lietuvos teritorijoje gyvena šimtus metų, tačiau didelė dalis lenkųkalbių Lietuvos Respublikos piliečių vis dar nėra pakankamai integruoti į šalies socialinį, ekonominį ir politinį gyvenimą. Dešimtmečius kaupėsi daugybė socialinių, ekonominių ir politinių priežasčių, dėl kurių tam tikruose Lietuvos regionuose iš esmės susiformavo dvi paralelios visuomenės. Alternatyvių bendruomenių formavimasis kalbos pagrindu (Bažnyčia, darželiai, mokyklos, bendruomenės ir kt.), skirtingas ekonominis išsivystymas, besąlygiška gyventojų priklausomybė nuo vietos valdžios institucijų sprendimų, kompromiso tarp valstybės ir vietos valdžios institutų stoka, psichologinis spaudimas kitaip manantiems Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose, kuriuose nuo pat devyniasdešimtųjų pradžios valdo Lietuvos lenkų rinkų akcijos – Krikščioniškų šeimų sąjungos (toliau – LLRA-KŠS) partija, menkesnis lenkų mažumos įsitraukimas į nacionalinius reikalus – visi šie veiksniai yra nesugebėjimo išspręsti istorinių nesutarimų tarp lenkų ir lietuvių priežastys ir pasekmės tuo pačiu metu. Savotiška lenkų mažumos (savi)izoliacija reiškia ne ką kita, kaip ekonominę stagnaciją, žemesnius gyvenimo ir darbo standartus, aukštą korupcijos lygį ir politinį patronažą, vešinius Pietryčių Lietuvoje.

Daugelyje Europos Sąjungos valstybių situacija yra visiškai priešinga: mažumos įtrauktos į sprendimų priėmimo procesus, aktyviai dalyvauja nacionalinių partijų ir asociacijų veikloje, o tuo pačiu yra ekonomiškai įgalintos siekti savo tikslų, gauna pakankamą finansavimą savo bendruomenėms išlaikyti, vysto kalbą, kultūrinės tradicijas ir demonstruoja lojalumą savo valstybei. Šio dokumento tikslas – aptarti Norvegijos, Švedijos ir Vokietijos patirtį mažumų integracijos srityje, kurią Tėvynės Sąjungos - Lietuvos Krikščionių Demokratų (TS – LKD) delegacija perėmė pažintinių vizitų Norvegijoje, Švedijoje ir Vokietijoje metu.

Kaip jau buvo minėta, lenkų mažumos istorija Lietuvoje – be galo ilga. Savo ruožtu, Norvegijoje ir Švedijoje didžioji dauguma imigrantų atvyksta iš skirtingų šalių ir kultūrų, ku-

rios geografiškai kartais yra nutolusios tūkstančius kilometrų, o kultūriškai - šimtmečiais (pagal oficialius duomenis pastaraisiais metais į Norvegiją atvyko daugiau kaip 200, o į Švediją – daugiau kaip 150 tautybių atstovai). Dėl šios priežasties tiesioginis situacijos palyginimas yra sudėtingas. Kaip ten bebūtų, dėl puikiai funkcionuojančių integracijos ir įtraukimo programų Skandinavijos šalyse bei ilgalaikės įvairių mažumų integracijos patirties, vizitų metu buvo pasisemta nemažai idėjų, kurios neabejotinai gali būti pritaikytos ir Lietuvoje.

Situacija Vokietijos Federacinės Respublikos (toliau – Vokietija) Šlezvigo-Holštено žemėje yra kur kas panašesnė į mūsų šalies. Dešimtmečius vykusi konkurencija dėl šio regiono leido pastarajam ilgą laiką išlaikyti nepriklausomybę ar bent autonomiją. Devynioliktojo amžiaus antroje pusėje Šlezvigas-Holštenas atiteko Vokietijai, o 1920 m. įvyko referendumas, kurio metu ginčytinos teritorijos gyventojai patys nusprendė, su kuria šalimi nori susisaistyti amžiams. Du trečdaliai Šlezvigo-Holštено teritorijos atiteko Vokietijai, likusi dalis – Danijai. Nepaisant to, abiejose sienos pusėse liko ženklūs etninių mažumų grupės, tuo pačiu pavaldėta ir nemažai su tuo susijusių problemų. Prireikė trisdešimt penkerių metų, kol tarp valstybių buvo pasirašyta taip vadinama „Bonos-Kopenhagos deklaracija“, kurioje užfiksuotos esminės mažumų teisės ir pareigos. Šis dokumentas ir tapo svarbiausiu žingsniu, užtikrinančiu tvarų skirtingų bendruomenių bendradarbiavimą abiejose sienos pusėse. Šioje knygelėje pateikiame kelias svarbiausias danų mažumos sugyvenimo su Vokietijos valstybe Šlezvigo-Holštено žemėje, Šiaurės Reino-Vestfalijos žemėje įsisavintas rusų mažumos integravimo, o taip pat Norvegijos ir Švedijos mažumų įtraukimo pamokas.

I. Svarbiausia - kalba

Pirmoji ir tikriausiai pati svarbiausia sėkmingos integracijos ir įsitraukimo sąlyga, apie kurią kalbėjo beveik visi ekspertai Norvegijoje, yra valstybinės kalbos mokėjimas. Kalbos įgūdžių trūkumas dažniausiai sukelia saviizoliaciją, nelygybę konkuruojant dėl perspektyvų studijų ir darbo rinkose, taip pat skirtingą valstybės istorijos, politinių prioritetų, geopolitinės orientacijos bei kitų esminių klausimų suvokimą. Geros kalbos žinios užtikrina didesnę lygybę, leidžia lengviau įsitvirtinti geriausiose aukštosiose mokyklose ar kitose švietimo įstaigose, suteikia galimybę gauti geriau apmokamą darbą bei lengviau integruotis į vietos bendruomenių veiklą.

Kaip galima išspręsti nepakankamo kalbos mokėjimo problemą? Norvegijos patirtis įrodo, kad sėkmingiausias būdas – suteikti mažumoms kuo daugiau galimybių mokytis valstybinės kalbos, nesvarbu, kur tai vyktų: vaikų darželyje, mokykloje, universitete ar bendruomenės namuose. Kitas būdas (gali būti derinamas su pirmuoju) – mokyklose kiek galima daugiau disciplinų dėstyti valstybine kalba, neišskiriant net ir tų švietimo įstaigų, kuriose vaikai nuo pirmos iki paskutinės klasės mokomi gimtąja kalba, kaip kad yra Lietuvoje. Tiesą sakant, įstatymas, kuris suteikė galimybes mokytis keleto papildomų dalykų lietuvių dėstomąja kalba (Lietuvos istorijos ir Lietuvos geografijos) tautinių mažumų mokyklose, yra priimtas. Tačiau LLRA-KŠS, kuri viena valdo tiek Vilniaus, tiek Šalčininkų rajonus, blokuoja praktinį šio

įstatymo įgyvendinimą vietos savivaldybių įsteigtose mokyklose. Dėl šios priežasties regiono vaikai valstybine kalba šiose įstaigose mokosi tik lietuvių kalbos ir literatūros discipliną.

Atkreiptinas dėmesys, į svarbų Norvegijos vietinių bendruomenių indėlį mokant kalbos kitataučius. Šios nestokoja sumanymų bei iniciatyvų, palengvinančių atvykėlių integraciją bei padedančių daugiau sužinoti apie vietos papročius ir tradicijas, taip pat prisidedančių mokant norvegų kalbos. Įdomu, kad tokios iniciatyvos susikuria spontaniškai, be jokios vietos valdžios įtakos ir nereikalauja valstybės ar savivaldos institucijų finansavimo. Kadangi vienas iš esminių iššūkių, trukdančių efektyviai integracijai Lietuvoje yra nepakankamas valstybinės kalbos mokėjimas, derėtų skatinti regiono gyventojus geriau išmokyti lietuvių kalbą. Siekiant šio tikslo, galima siūlyti stipendijas valstybinę kalbą dėstantiems mokytojams bei dėstytojams, šioje srityje besidarbojančiomis nevyriausybinėmis organizacijomis. Atkreiptinas dėmesys, jog Norvegijoje valstybinės kalbos mokymo neapriboja žmonių amžius: net ir baigus mokyklą ar universitetą, egzistuoja nemažai galimybių tęsti norvegų kalbos studijas įvairiais formatais ir taip nuolat tobulėti.

II. Tyrimais pagrįstos integracijos strategijos

Antroji svarbi aplinkybė, galinti pagerinti situaciją – visapusiškas socialinių ir ekonominių sąlygų ištyrimas konkrečiame regione. Norvegijos ekspertų teigimu, norint sėkmingai integruoti to siekiančius asmenis ir bendrijas, derėtų pasitelkti ir sociologinius tyrimus vykdančias kompanijas. Jų sudarytuose klausimynuose turėtų būti pateikiami klausimai apie tiriamos grupės vertybes, politines nuostatas, ekonominę tiriamųjų padėtį ir pagrindinių šalies politinių įvykių vertinimą. Kokybiniai tyrimai turėtų apibrėžti tiriamųjų interesus bei, naudojant įvairius komunikacijos metodus, pateikti rekomendacijas, kaip užtikrinti geresnį tautinių mažumų bendradarbiavimą su įvairiais etniniais ir socialiniais visuomenės sluoksniais.

Atlikus tokius tyrimus Lietuvoje, būtų sužinotos esminės etnines mažumas bei tose savivaldybėse gyvenančius lietuvius neraminančios problemos, siūlomi jų sprendimo būdai bei nusakomi galimi iššūkiai. Tik nuodugnai aptarusi šiuos tyrimus su abiem bendruomenėmis, valstybinės institucijos galėtų tikėtis išspręsti iškeltas problemas ir suformuoti palankesnę savo įvaizdį. Jei komunikacijos strategija bus paremta moksliniais tyrimais, tuomet pavyks išvengti painiavos, o valstybės ir savivaldos institucijų priimamų sprendimų patrauklumas ir efektyvumas gerokai padidės.

III. Teisių ir pareigų supratimas

Trečioji svarbi sąlyga, kuriai didelis dėmesys kreipiamas Norvegijoje – piliečių švietimas apie jų teises ir pareigas. Šio tikslo parankiausiai siekti politinių partijų ir nevyriausybinių organizacijų, įskaitant ir jaunimo, pagalbos dėka. Švietimas apie piliečių teises ir pareigas turėtų paskatinti žmones aktyviau dalyvauti bendroje veikloje ir motyvuoti perprasti valsty-

bines problemas. Tačiau toks švietimas turi būti vykdomas išvengiant politinio spaudimo, antraip organizatorių ketinimai tikslinei grupei gali pasirodyti įtartini. Rekomenduojama vengti kontraversiškų temų bei, bendraujant, neaštrinti jau egzistuojančių skirčių tarp įvairių bendruomenių ir grupių. Laikui bėgant turėtume sulaukti akimirkos, kai glaudžiamė rate taps įmanoma aptarti vienokias ar kitokias bendradarbiavimo galimybes bei iššūkius.

IV. Vietos lyderių įtraukimas

Ketvirtasis būdas – politinių partijų pastangos mėginti „pasiekti“ vietos bendruomenės lyderius ir suteikti jiems galimybes dalyvauti nacionalinėje politikoje (taip pat ir vietinėje, tačiau būtinai „nacionalinių“ politinių partijų sąrašuose). Vietos lyderiai – tai žmonės, kurie nebūtinai dalyvauja bendruomeninėje (ar tuo labiau politinėje) veikloje, tačiau paprastai būna gerai žinomi ir gerbiami vietos gyventojų. Skandinavijos valstybėse tokie lyderiai „vadovauja pavyzdžiu“ ir daro teigiamą įtaką kitiems tautinių mažumų atstovams. Vienas iš gausiai etninių mažumų apgyvendintuose regionuose veikiančių politinių partijų ar judėjimų prioritetų turėtų būti geresnis tokių lyderių pažinimas, informacijos apie jų politines nuostatas ir visuomenines vertybes surinkimas bei taktiškumas bendraujant, vengiant diskredituoti tokius asmenis jų bendruomenių narių akyse. Net jeigu iš pradžių bendradarbiauti kviečiami asmenys pasiūlymo nepriimtų ar vėliau atsisakytų jo laikytis, itin svarbu pašnekovus užtikrinti, jog bendradarbiavimą galima atnaujinti bet kuriuo jiems priimtiniu metu. Gero asmeninio ryšio sukūrimas gali tapti nepamainomu instrumentu, įgalinančiu bendradarbiavimą ateityje ir, tikėtina, įtakosiančiu būsimus pokyčius.

V. Mažumų dalyvavimas nacionalinių partijų veikloje

Švedijoje ir Norvegijoje teko ne kartą susitikti su parlamento ir savivaldybės tarybų nariais, kurie patys yra kilę iš imigrantų šeimų. Remiantis švediškuoju „Solna modeliu“, geriausias būdas integruoti tokius asmenis ir jų bendruomenes yra siekti juos įtraukti į „švedišką gyvenimo būdą“. Kitaip tariant, mažumos yra įtraukiamos į esamas socialines grupes bei dalyvauja įvairiose veiklose jau egzistuojančiuose formatuose. Analogiškai integracijos į „nacionalines“ partijas klausimą sprendžia ir Norvegija: pavyzdžiui, Krikščionių demokratų partija (ypač vietinėje politikoje) siekia įtraukti į partijos sąrašus visas įtakingesnes tautines bendrijas, konkrečiuose regionuose išleisdami rinkiminės agitacijos medžiagą svarbiausių etninių grupių kalba (pavyzdžiui, Rogalando srityje, kurioje gyvena nemažai lenkų kilmės žmonių, į vietos tarybą pakaitiniu nariu Norvegijos krikščionių demokratų partijos sąraše yra išrinktas Stavangerio lenkų bendruomenės vadovas). Skandinavijos valstybės įsitikinusias: jokiū būdu negalima kurti atskirų mažumų platformų kovai su joms kylančiais iššūkiiais – kur kas efektyviau yra įtraukti etnines grupes į jau egzistuojančius „nacionalinius“ formatus.

Lietuvoje egzistuoja partija, kuri teigia atstovaujanti lenkų ir rusų mažumų interesus.

Kadangi jos palaikymas tarp kitų Lietuvos rinkėjų nėra didelis, o siūlymai, kaip spręsti problemas lyginant su „nacionalinėmis“ partijomis dažnai skiriasi (ypač kalbant apie tautinius santykius ir ryšius su Rusija), LLRA-KŠS partijos įtaka nacionalinei Lietuvos politikai nėra didelė, o sprendimų įtaka nacionaliniu lygmeniu – menka (nepaisant pastarųjų LLRA-KŠS bandymų save pozicionuoti kaip centro jėgą bei de facto prisijungimo prie valdančiosios koalicijos po 2016 m. Seimo rinkimų). Tautinių mažumų narių/atstovų įtraukimas į nacionalines politines struktūras, žinoma, visų pirma pasitarnautų sprendžiant tautinėms mažumoms kylančius iššūkius. Bet tai būtų ir svarbi žinia visai šalies visuomenei, pabrėžianti, kad Lietuvos valstybė ir politikai mato mažumas kaip neatskiriamą Lietuvos valstybės dalį ir pripažįsta jų svarbą šaliai. Be to, šių grupių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese suteiktų vyriausybei galimybę įvairiapusiškai įvertinti su tautinėmis bendrijomis susijusius iššūkius.

Reguliariai veikiančių darbo grupių etninių mažumų klausimais nacionalinėse partijose ir nevyriausybinese organizacijose sukūrimas bei nuolatiniai jų susitikimai taip pat gali ženkliai prisidėti prie geresnės atmosferos tarp daugumos ir etninių bendrijų puoselėjimo.

VI. Stiprus geografinis ryšys

Apsilankymas Solna savivaldybėje (Švedija) parodė, kad vienas svarbiausių veiksnių, leidęs sparčiai stiprinti savivaldos ekonominį pajėgumą ir užtikrinęs mažumų bendruomenių įtraukimą į darbo rinką, buvo Stokholmo miesto artumas ir gerai išplėta viešojo transporto sistema. Solnos savivaldybė yra vos už 15 minučių kelio metro nuo Stokholmo, todėl tiek Solnos, tiek ir Stokholmo gyventojai kasdien tarpusavyje komunikuoja darbo reikalais.

Deja, transporto infrastruktūra tarp Vilniaus/Šalčininkų rajonų ir sostinės yra prastos būklės, o Vilniaus rajonas – vienas skurdžiausių, palyginus su kitų sostinių (Varšuva, Ryga, Stokholmas, Budapeštas ir kt.) apylinkėmis. Be to, atkreiptinas dėmesys, jog nesuderinti Vilniaus miesto ir rajono (jau nekalbant apie Šalčininkų) susisiekimo tvarkaraščiai, nudėvėtas autobusų parkas ir retai kursuojantis viešasis transportas visiškai neskatina vykti į darbą sostinėje visuomeniniu transportu.

Geresnio susisiekimo sukūrimas tarp aukščiau paminėtų savivaldybių sudarytų palankią aplinką verslo investicijų pritraukimui, taip pat paskatintų Vilniaus/Šalčininkų rajonų gyventojus ieškoti darbo sostinėje, dėl papildomų mokesčių surinkimo į rajonų savivaldybių biudžetą pagerėtų regiono ekonominė padėtis. Vieša paslaptis, jog nemažai rajono gyventojų nusprendžia atsisakyti darbo pasiūlymų Vilniuje dėl nepatogaus ir brangaus transporto į sostinę. Pasak ekspertų, potencialus darbuotojas pasiryžtų atsisakyti valstybės pagalbos ir susivilioti darbo pasiūlymu tik tuo atveju, jei siūlomas atlyginimas būtų kur kas didesnis nei socialinė išmoka.

VII. Įdarbinimo tarnybos paslaugų personalizavimas

Žvelgiant strategiškai, ypač svarbu užtikrinti, kad tautinių mažumų atstovai uždirbtų pakankamai ir nebūtų priklausomi nuo socialinių išmokų, kurias skirsto vietos valdžios institucijos. Kadangi darbo vietų skaičius kaimo vietovėse yra labai ribotas, šis tikslas gali būti pasiektas tik kuriant darbo vietas Vilniuje arba jo priemiesčiuose. Pažymėtina, jog Vilniaus rajone, nepaisant didelio jo potencialo, darbo vietos kuriamos vangiai, trūksta vietos savivaldos paramos ir iniciatyvos. Vėlgi, Švedijos „Solna“ modelis yra pagrįstas požiūriu, jog kiekvienas asmuo, kuris tik gali, privalo būti aktyviu darbo rinkos dalyviu. Taigi, Solnos savivaldybėje buvo įkurtas savarankiškas departamentas (Lietuvos darbo biržos skyriaus atitikmuo), tarpininkaujantis tarp darbo ieškančių asmenų ir darbdavių, teikiantis švietimo konsultacijų paslaugas bei palaikantis nuolatinį kontaktą su abiem darbo rinkoje tiesiogiai dalyvaujančiomis pusėmis.

Toks požiūris galėtų būti taikomas ir Vilniaus bei Šalčininkų rajonuose. Kiekvieną rajono gyventoją, gaunantį socialinę pašalpą, vietos įdarbinimo tarnyboje socialinių paslaugų personalas galėtų konsultuoti asmeniškai arba sukurti jam užimtumo užtikrinimo planą. Tokią konsultaciją sudarytų: 1) kiekvieno asmens darbo įgūdžių analizė; 2) perkvalifikavimo poreikis ir, jeigu bedarbis turėtų būti perkvalifikuotas, nukreipimas į konkrečią ugdymo įstaigą; 3) tiesioginis tarnybos ryšys su verslo bendruomene; 4) rekomendacija konkrečiam darbdaviui ir nuolatinis ryšys tarp darbdavio ir darbuotojo palaikymas bei kylančių problemų sprendimas. Neabejotina, jog tai gana brangi programa (tiek finansiškai, tiek žmogiškųjų išteklių požiūriu), tačiau bent jau Solnoje jos dėka įdarbinama iki 70-80 proc. besikreipiančiųjų.

VIII. Pilietinės visuomenės stiprinimas

Dar vienas prie geresnio bendradarbiavimo tarp etninių bendruomenių galintis prisidėti būdas - vietos gyventojų skatinimas dalyvauti regionuose veikiančiose nevyriausybinėse organizacijose. Tai nebūtinai turi būti bendruomenės, keliančios politinius ar pilietinės visuomenės įtvirtinimo tikslus. Kuo puikiauusiai geresniam klimatui sukurti galima pasinaudoti ir literatūros būreliais ar debatų klubais, ženklus gali būti ir skėtinių regiono jaunimą vienijančių organizacijų indėlis. Tokios nevyriausybinės organizacijos (toliau – NVO) gali veikti itin plačiame veiklos diapazone, joms paprasčiau užmegzti bei įtvirtinti tarpusavio ryšius su skirtingomis etninėmis bendruomenėmis. Kaip rodo Norvegijos pavyzdys, visuomeninių organizacijų veikla padeda pasiekti tų tikslų, kurie paprastai sukelia daugiausiai iššūkių: susirasti darbą, išmokti kalbą ar patobulinti jos žinias, įtraukti skirtingų tautybių vaikus ir jaunuolius į bendrą veiklą.

Norvegijoje itin įtakingos ir svarbios moterų organizacijos, vienijančios atstoves iš skirtingų socialinių, etninių ir kultūrinių sluoksnių bei skatinančios jų tarpusavio supratimą. Tokių neformalių grupių, su kuriomis susitikome pasiturinčioje Norvegijos Rogalando apskrityje, vadovės vienu balsu teigia, jog be moterų tarpusavio integracijos neįmanomas visaver-

tis visų kitų šeimos narių įsitraukimas į visuomenę: juk tai jos daugiausiai prisideda ugdant vaikus, perduodant tradicijas ir aplinkos supratimą, palaiko neformalius ryšius, dažniausiai bendrauja su socialiniais darbuotojais, prekybininkais, mokytojais.

Žinoma, be moterų organizacijų, egzistuoja ir kitos NVO, kurių indėlis gerinant įvairių etninių bendruomenių tarpusavio bendradarbiavimą gali būti itin ženklus. Svarbiausi tokių organizacijų bruožai – aktyvūs nariai, bent jau nedidelės patalpos bei noras spręsti kylančias problemas. Štai beveik visi Norvegijos ekspertai pažymėjo svarbų Bažnyčios vaidmenį integracijos procese (ypač regionuose). Bažnyčiai paprasčiau prisidėti prie geresnės piliečių integracijos ne tik dėl savo moralinio autoriteto, bet ir dėl glaudžių ryšių su kitomis institucijomis, turimų patalpų bei užtikrintų informacijos sklaidos kanalų. Kadangi tiek Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose gyvenančių lietuvių, tiek ir lenkų bendruomenės daugiausiai yra katalikiškos, o Bažnyčia turėtų būti viena labiausiai telkiančių jėgų, Bažnyčios įsitraukimas į etninių bendrijų santykių gerinimą turėtų būti daugiau nei pageidautinas. Juolab, jog Bažnyčia regione disponuoja ne tik moraliniu autoritetu, bet ir patalpomis bei informacijos sklaidos kanalais.

IX. Valstybių ir tautinės mažumos glaudus trišalis bendradarbiavimas: teisinis reguliavimas

1955 metų kovo 29 d. Vokietijos federalinis kancleris Konradas Adenaueris ir Danijos ministras pirmininkas H.C. Hansenas pasirašė taip vadinamą „Bonos-Kopenhagos deklaraciją“, kurioje buvo apibrėžtos vokiečių tautinės mažumos Danijoje ir danų mažumos Šlezvige-Holštene teisės. Tačiau tam, kad pasirašyti šį susitarimą, teko sulaužyti nemažai iečių ir visų pirma išspręsti daug nesutarimų. Nepaisant šių iššūkių, ginčą prieš kietosios linijos šalininkus laimėjo jėgos, pasisakančios už taikų abiejų bendruomenių bendradarbiavimą abiejose Danijos-Vokietijos sienos pusėse (tiesa, tuo metu VFR siekė narystės NATO, todėl Danijos parama šiam tikslui pasiekti buvo gyvybiškai svarbi).

Deklaracijoje išvardintos ne tik šalių konstitucijose paminėtos pilietinės teisės, tačiau ir papildomi įsipareigojimai tautinėms bendrijoms: teisė naudoti tą kalbą, kurią bendruomenė nori naudoti, išpažinti kitokią nei vyraujanti šalyje religijos konfesiją, vystyti kultūrinius ir profesinius ryšius su kilmės šalimi, teisė kurti vaikų darželius, mokyklas ar kitas švietimo įstaigas etninės mažumos kalba, galimybė abiem mažumoms naudotis radiju ir televizija, leisti laikraščius savo kalba, gauti finansavimą iš valstybės institucijų bei užimti dalį politinių pareigybių mišriai apgyvendintuose regionuose. Lankantis danų mažumos tankiausiai apgyvendintame mieste Flensburge nejučiomis nustembia, jog netgi ten esančios Danijos centrinės bibliotekos teisinį statusą nustato jau minėta tarptautinė sutartis tarp Vokietijos ir Danijos.

Deja, tarpvalstybiniuose santykiuose tarp Lietuvos ir Lenkijos pažangos yra kur kas mažiau. Po 1920 metais pasirašytos ir netrukus sulaužytos Suvalkų „Taikos sutarties“ tarp šalių sekė nesantaikos ir okupacijos dešimtmečiai. 1992 metais Lietuva ir Lenkija pasirašė deklaraciją „Dėl draugiškų tarpusavio santykių ir kaimyninio bendradarbiavimo“, kurį po dviejų metų

patvirtino abiejų valstybių prezidentai. Teoriškai ši sutartis turėjo galioti 15 metų, o ją pakeisti privalėjo naujesnė ir išsamesnė, kuri, be kitų klausimų, turėjo apibrėžti ir tautinėms mažumoms aktualias normas. Tačiau taip nenutiko. Todėl dabar kas penkerius metus šios sutarties galiojimas prasitęsia automatiškai. Naujas, kokybiškai geresnis ir išsamesnis dokumentas gerokai palengvintų dvišalį bendradarbiavimą tarp valstybių bei pagerintų tautinių mažumų padėtį. Tačiau artimiausioje ateityje tokio susitarimo pasirašymo perspektyvos atrodo miglotos. Taip yra visų pirma todėl, jog, norint pasiekti kompromisą tarp Vilniaus ir Varšuvos, šalys visų pirma turėtų suformuluoti nacionalines vizijas. Nematyti, kadangi tam, jog Vilnius ir Varšuva sutartų dėl kompromiso, sostinėse visų pirma būtina suformuluoti nacionalines vizijas dėl tautinių mažumų. Deja, panašu, jog kol kas konkretaus ilgalaikio sprendimo šiuo klausimu nėra.

X. Svarbi ekonominė dedamoji

Viena iš svarbiausių vizito Vokietijos Šlezvigo-Holštено federalinėje žemėje pamokų buvo ekonominio veiksnio svarbos supratimas. Visų pirma, reikia pabrėžti, jog Danijos parama Šlezvigo-Holštено danų bendruomenei yra milžiniška ir be jos ekonominė (ir, tikėtina, kad ne tik) situacija regione būtų gerokai prastesnė. Kopenhaga savo tautiečiams Vokietijoje kasmet vien tiesiogiai skiria dešimtis milijonų eurų. Labai svarbu, jog ši parama atneša naudą ne tik minėtai bendruomenei, bet ir kaimynystėje gyvenantiems vokiečiams, kuriems priklauso didesnė verslo regione dalis. Statydama naujus pastatus, juos remontuodama, pirkdama įrangą, rengdama kultūrinius renginius danų mažuma investuoja pinigus Šlezvige-Holštene ir “dalinasi” juos su kaimynais vokiečiais. Tokiu būdu prisidedama ir prie vokiečių bendruomenės klestėjimo, o taip pat, netiesiogiai, – ir prie dvišalių santykių gerinimo. Be to, ne viename susitikime šioje federalinėje žemėje pašnekovai pabrėžė, kad stipri ekonomika ženkliai prisideda prie geresnių tarpusavio santykių sukūrimo ir įtampos mažinimo. Situacijai prastėjant, atsiranda konkurencija dėl ribotų resursų, po įsižiebusių konfliktų abi pusės lieka nepatenkintos. Kita vertus, pabrėžta ir tai, jog kilus krizei, abi bendruomenės bendri iššūkiai taip pat ir suartina, primena, kad jos gyvena toje pačioje terpėje.

Kadangi Lenkija yra kur kas didesnė valstybė už Lietuvą, o jos ekonomika be pertraukos kyla jau daugiau kaip dešimtmetį, šios šalies rinka neabejotinai yra patraukli tiek Lietuvos verslininkams, tiek ir vartotojams. Lenkijos vykdoma parama tautiečiams Lietuvoje galėtų atnešti naudą ne tik jiems, bet ir lietuviškoms bendruomenėms regione, nes čia išleisti pinigai prisidės prie gerbūvio sukūrimo visiems Pietryčių Lietuvos gyventojams. Todėl manytina, jog geresniems tarpusavio santykiams pasitarnautų Lenkijos (ar, atitinkamai, Lietuvos) sprendimas teikti savo tautinėms bendrijoms ne tik finansinę, bet ir paramą praktiniu indėliu, samdant Lietuvos (ar, atitinkamai, Lenkijoje – Lenkijos) įmones kaip rangoves ar subrangoves.

XI. Švietimo įstaigų privalumų išnaudojimas

Didelė Danijos teikiamos finansinės paramos danų bendruomenei Šlezvige-Holštene

dalis tenka švietimo ir kultūros įstaigoms. Atkreiptinas dėmesys, jog Danijos kofinansuojamos mokyklos iš Vokietijos vyriausybės gauna tokio paties dydžio mokinio “krepšelį” kaip ir vokiškos, tačiau yra gerokai turtingesnės nei taip vadinamos “viešosios”. Taip yra dėl to, jog tam tikros išlaidos (pavyzdžiui, mokytojų atlyginimai) yra mokamos iš Danijos biudžeto. Dėl šios priežasties mokyklos danų ugdomąja kalba Šlezvige-Holštene yra geriau aprūpintos, o jų absolventų rezultatai – geresni. Be to, į jas, skirtingai nei į viešąsias (“vokiškas”) ugdymo įstaigas, priimami ne visi vaikai, o tik tie, kurių vienas iš tėvų deklaruoja esantis danas (dokumentais fakto pagrįsti nereikia, tačiau būtina priklausyti Danų draugijai ir mokėti nario mokesčių). Kadangi tokiu būdu danų bendrijų ugdymo įstaigos išvengia naujosios imigrantų bangos atžalų, pastebėta, kad nemažai vokiečių tėvų (įskaitant aukšto rango politikus) ima leisti savo vaikus į daniškas mokyklas. Tokiu būdu danų mažumos mokyklos tampa prestižinėmis, dėl tiesioginių kontaktų tarp tėvų ir vaikų gerėja santykiai tarp mažumos ir daugumos atstovų, o dviejų kalbų mokėjimas suteikia tokių ugdymo įstaigų absolventams didelį lyginamąjį pranašumą abiejų valstybių darbo rinkose.

Savo ruožtu Pietryčių Lietuvoje, kurioje egzistuoja du švietimo įstaigų tinklai, iš kurių vienas priklauso vietos savivaldybėms ir jungia daugiausiai lenkiškas bei dvikalbes mokyklas, o kitas, priklausantis Švietimo ir mokslo ministerijai, paprastai tampa išeitimi tėvams, norintiems mokinti vaikus valstybine kalba, situacija visiškai priešinga. Abiejų tinklų mokyklos aršiai kovoja dėl darželinukų ir ypač mokinių bei dažnai, ypač mažesnėse gyvenvietėse, balansuoja ties uždarymo riba. Žinoma, tokiais atvejais apie ugdymo kokybės augimą kalbėti beprasmiška. Šią problemą išspręsti padėtų abiejų tinklų sujungimas, tačiau tokios išeities įgyvendinimas sunkiai tikėtinas visų pirma dėl politinių priežasčių bei įsišaknijusio tarpusavio nepasitikėjimo. Jeigu šias kliūtis pavyktų įveikti, abiejų bendruomenių vaikai tik laimėtų, o darbo rinką abiejose valstybėse papildytų perspektyvūs, kvalifikuoti, išsilavinę ir dar vieną užsienio kalbą mokantys jauni darbuotojai.

XII. Rinkiminio “slenksčio” mažumų partijoms panaikinimas

1955 metais Bonos-Kopenhagos deklaracijos pasirašymas nemaža dalimi buvo inspiruotas Šlezvige-Holštene kilusios rinkiminės krizės, kai danų mažumos partija, nepaisant to, jog gavo 42 000 balsų, nesugebėjo patekti į Šlezvigo-Holšteno žemės parlamentą, tuo metu kai vos 9 700 balsų gavusi vokiečių mažuma įgavo teisę deleguoti savo atstovą net į nacionalinį Danijos parlamentą – Folketingą. Sutarus dėl minėtos deklaracijos turinio, federalinė Vokietijos vyriausybė paskelbė, jog danų mažumai neberekės surinkti 5 procentų rinkėjų balsų, kad ją atstovautų Šlezvigo-Holšteno žemės parlamente. Danus užtikrino, jog regione Landestage tam, kad turėtų savo atstovą, jiems pakaks surinkti balsų skaičių, lygų vieno mandato, kurį iškovojo kitos partijos “kainai”. Analogiškas taisyklės taikyti įsipareigojo ir Danija.

Panašias idėjas pastaruoju metu kelia ir kai kurie Lietuvos politikai. Jų manymu,

penkių procentų „slenksčio“ panaikinimas tiek savivaldos, tiek Seimo rinkimuose prisidėtų prie didesnės partijų, atstovaujančių nacionalines mažumas, įvairovės. Dabar susiformavusi LLRA-KŠS hegemonija šioje „rinkoje“ daugiausiai grįsta įvairių etninių grupių baime nesurinkti būtinų 5 procentų ir nepatekti į atstovaujamas institucijas. Sprendimas panaikinti „slenkstį“ prisidėtų prie didesnės etninių mažumų nuomonių įvairovės ir platesnio interesų atstovavimo. Žinoma, tokios idėjos visų pirma susilauks LLRA-KŠS bei nacionalistinių ir populistinių partijų pasipriešinimo, todėl šios nuostatos įgyvendinimui būtina stipri politinė valia bei tinkamas teisinis pagrindimas.

XIII. Pasienio regionų atvirumas ir tarpusavio bendradarbiavimas

Dauguma pašnekovų vizito Šlezvige-Holštene metu minėjo, jog danų mažumos atstovai garsėja socialumu atvirumu, siekiu tobulėti ir dideliu mobilumu. Nepaisant to, jog ši bendruomenė taip pat pasižymi stipriais socialiniais ryšiais (kaip ir Lietuvos lenkų bendrija), danų mažumos socialinis ir ekonominis mobilumas yra tiesiog stulbinantis ir gerokai prisideda prie jos sėkmės. Daugiau kaip 40 000 darbuotojų iš Vokietijos dirba Danijoje (didžioji jų dalis yra danai, kurie puikiai kalba tiek vokiškai, tiek daniškai), o 20 000 danų darbuojasi Vokietijoje.

Savo ruožtu, lenkų mažuma Lietuvoje analogišku mobilumu pasigirti negali. Savignyso mechanizmu pagrįstoje uždaroje sistemoje tik palyginti nedidelė vietinių gyventojų dalis išmoka vienodai gerai kalbėti abiem kalbom: gabesnieji ir lenkų mokyklas baigę dažnai išvyksta toliau mokintis į Lenkiją, o lietuviškųjų abiturientai dažniausiai iškeliauja į didesnius Lietuvos miestus ir nutolsta nuo bendruomenės, iš kurios yra kilę. Tokiu būdu silpsta tiek lenkų, tiek lietuvių bendrijos, daugiausiai „maitindamos“ Vilniaus miestą ir emigraciją, tačiau netekdamos gabiausių ir perspektyviausių savo narių. Jeigu pavyktų sukurti situaciją analogišką Šlezvigui-Holštenui, laimėtų tiek abi valstybės, tiek ir etninės mažumos.

Dar vienas svarbus instrumentas – galimybė pasinaudoti pasienio bendradarbiavimu skiriamais resursais (tiek nacionaliniais, tiek ir Europos Sąjungos). Jų pagalba abipus sienos įsikūrusios bendruomenės gali tapti artimesnės viena kitai, o taip pat ženkliai pagerinti savo gyvenimo sąlygas. Reikėtų pabrėžti, jog itin svarbu, kad tokiose bendruomenėse pakaktų žmonių, gebančių kokybiškai rengti projektus ir tokiu būdu išrūpinti bendruomenę stiprinančius finansų srautus.

XIV. Strateginio lygmens politinio mechanizmo būtinybė

Politisinis mechanizmas, kuris nusako strateginio lygmens politiką mažumų atžvilgiu, buvo sukurtas Vokietijos Šiaurės Reino-Vestfalijos žemėje ir ten atnešė apčiuopiamą naudą. Pažymėtina, kad ten vienas iš žemės vyriausybės narių yra paskiriamas atsakingu už mažu-

mų integraciją ir šias pareigas eina visą kadenciją. Savo ruožtu, atsakingu paskirto ministro kabineto nariai priima asmeninę atsakomybę už konkrečios srities kuravimą, prirėikus, imasi iniciatyvos kurti Vyriausybės darbo grupę, į kurios veiklą, privalo įsitraukti įvairios ministerijos, agentūros, departamentai ir kiti valstybiniai institutai. Pažymėtina, jog minėtų darbo grupių sprendimai yra privalomi, o susitikimuose dalyvauja tik į konkretaus klausimo sprendimą įsitraukusios institucijos, todėl išvengiama betikslio biurokratizmo, paprastai lydinčio formalių darbo grupių veiklą: susitikimai rengiami ad hoc pagrindu ir tik tuomet, kai tai būtina.

Lietuvoje su tautinėmis bendrijomis ir jų probleminiais klausimais dirbančių institucijų yra ne viena, tačiau retai iš jų ši sritis yra prioritetinga. Skirtingus klausimus kuruoja Švietimo ir mokslo, Vidaus reikalų, Susisiekimo, Kultūros ir kitos ministerijos ar įvairios įstaigos prie Vyriausybės bei ministerijų. Jos kuria strategijas, skirsto lėšas, organizuoja susitikimus ar konferencijas, tačiau nei viena nesujungia skirtingų požiūrių į vieną, holistinį matymą, kuris leistų lanksčiau koordinuoti valstybinę politiką ir racionaliau leisti Pietryčių Lietuvai skiriamas lėšas. Pasitelkus gerąją Vokietijos praktiką, būtų galima tikėtis efektyvesnio ir vieningesnio valstybės institucijų darbo organizavimo bei nemažos lėšų ekonomijos.

XV. Integracijos srityje nuolat dirbančių nevyriausybinių organizacijų svarba

Nevyriausybinių organizacijų (institutų), kurios turi patirties sprendžiant integracijos klausimus ir tiesiogiai dirba su tautinėmis mažumomis bei jų integravimo programomis, sukūrimas ir nuolatinis funkcionavimas labai palengvina integracijos našumą valstybei, o taip pat leidžia neprarasti „institucinės atminties“. Tokie institutai (jie Vokietijoje tebeveikia tiek federaliniame lygmenyje, tiek ir Šiaurės Reino-Vestfalijos žemėje) gali efektyviai pagelbėti tiek Vyriausybei kuriant strateginius dokumentus, tiek ir valstybiškai mąstantiems tautinių mažumų atstovams, bandantiems suvienyti savo bendruomenės bei skatinti jų narių tobulėjimą pasinaudojant tokiais instrumentais kaip kursai, mokymai, seminarai, reikalingų žinių ir įgūdžių perdavimas (lėšų rinkimo, renginių organizavimo, viešojo kalbėjimo ir kitais klausimais). Tokios NVO gelbsti gerinant santykius tarp etninių bendrijų ir valstybės institucijų, su kuriomis taip pat konsultuojamasi aktualiomis temomis. Neabejotina, jog Lietuvoje tokio instituto įsteigimas yra būtinas, nors norint jį įsteigti, būtina valstybės, o, esant galimybei, ir akademių institucijų bei verslo organizacijų finansinė parama.

Paminėtinas ir vienas tarptautinės mažumų srityje besidarbuojančios NVO pavyzdys. Tai Europos mažumų klausimų centras (angl. European Center for Minority Issues), 1996 m. Danijos, Vokietijos ir Šlezvigo-Holšteno žemės įkurtas Flensburge, šiaurės Vokietijoje. Jo užduotis – atlikti praktinius ir teorinius tyrimus socialinių mažumų integracijos bei jų teisių apsaugos srityse visoje Vokietijos teritorijoje (su oficialiai pripažintomis mažumomis – dainais, fryzais, sorbais ir sintais-romais), o taip pat kitose Europos šalyse.

XVI. Tautinių mažumų jaunųjų lyderių rengimas

Šiaurės Reino-Vestfalijos žemėje, kuri gali pasigirti itin sėkminga vokiečių kilmės repatriantų iš buvusios Sovietų Sąjungos patirtimi, pasiteisino ir taip vadinami „Jaunųjų lyderių kursai“. Taip pavadintuose mokymuose dalyvaudavo etninių ir religinių mažumų atstovai (lyderiai), atstovaujantys įvairias šios Vokietijos žemės bendruomenes. Per metus trunkančius kursus dalyviai daugiausiai bendraudavo internetinėje erdvėje (homogeniška grupė sukuriama visus metus kviečiant dalyvauti tuos pačius dalyvius), tačiau 5-6 kartus per metus jaunuoliai susitikdavo „gyvai“, konferencijų ir darbo grupių formatuose. Kurso metu dalyviai kurdavo, pristatydavo ir įgyvendindavo projektus, bendraudavo tarpusavyje, kur kas dažniau nei kiti jų bendruomenės atstovai bendraudavo su tautinę daugumą sudarančiais kolegomis bei Vokietijos valdžios institucijomis. Baigę kursą dalyviai kur kas pozityviau vertindavo tiek kitas etnines ir religines bendruomenes, tiek ir priemones, kurias valstybės institucijos vykdo jų aplinkoje nei prieš pradėdant kursą. Žinoma, ir šiuo atveju norint sukurti bei nuolat vykdyti tokius mokymus būtina sutelkti tam tikrus išteklius.

XVII. Valstybiškai nusiteikusių mažumų organizacijų tinkle kūrimas ir stiprinimas

Dar vienas Vokietijos Šiaurės Reino-Vestfalijos žemėje pasiteisinęs metodas - pro-valstybiškų organizacijų tinklo kūrimas tautinių mažumų aplinkoje ir jų pagalba vykdomas tolimesnis tokio požiūrio plėtimas į kitus geografinius šalies regionus. Vietovės, kuriose pro-valstybiškai nusiteikę tautinių mažumų atstovai sukuria perspektyvias ir veiksmingas organizacijas, tampa pavyzdžiu plečiant jų tinklą visoje šalyje. Dažniausiai patirties turintys žmonės „pasiskolinami“ iš tame regione jau sėkmingai veikiančių NVO, jiems padedama konsultacijomis, perduodama panašių organizacijų sukaupta patirtis, suteikiami tam tikri išteklių - visa tai daroma tam, jog panašus darinys susikurtų ir sėkmingai funkcionuotų kitoje žemėje ar regione.

Jeigu viskas klostosi kaip numatyta, po kiek laiko visoje šalyje ar regione susikuria efektyviai veikiančių NVO tinklas, kuris remia valstybės tikslus ir gali savarankiškai vykdyti veiklą. Pietryčių Lietuvoje tokią patirtį perimti būtų itin aktualu, kadangi praktiškai visi su LLRA pozicija nesutinkantys lenkų tautybės jaunuoliai yra savotiškai „išstumiami“ į visuomeninio gyvenimo paraštes, netenka galimybės naudotis bendruomeninio ryšio kanalais ar esamais išteklių. Susiformavus alternatyvai LLRA kontroliuojamam tinklui, situacija regione ženkliai pagerėtų.

Apibendrinimas

Apibendrinant, Norvegijoje, Švedijoje ir Vokietijoje surengti pažintiniai vizitai suteikė nemažai peno tyrinėjant tautinių mažumų integracijos modalumus minėtose valstybėse bei pasiūlė nemažai vykusių sprendimo būdų problemoms, su kuriomis susiduriame Lietuvoje. Norvegai vadovaujasi taisykle, jog sėkmingai integruotis gali tik valstybine kalba gerai bendrauti gebantis žmogus, todėl nemažai investuoja į norvegų kalbos mokymą. Tą darant neapsiribojama valstybės pastangomis: įtraukiamos švietimo įstaigos, bendruomenės, nevyriausybinės organizacijos, Bažnyčia ir kiti institutai. Kitas svarbus Norvegijos (kaip ir Švedijos) integracijos aspektas – sąlygų, jog tautinės mažumos nekurtų alternatyvių organizacijų, politinių partijų bei institutų, sudarymas. Daroma viskas, jog tokios iniciatyvos būtų vykdomas po visoje šalyje veikiančių organizacijų „skėčiu“. Panašiai kaip ir Lietuva, Norvegija turi palyginti didelę lenkų mažumą, todėl gerai išplėtotas šios šalies integracijos programos ir jų integravimo patirtys gali būti tikrai vertingos tyrimo tikslams pasiekti.

Švedijoje atlikto tyrimo metu daugiausia teko girdėti apie ekonomines integracijos dedamąsias, nemažai jų pastebėta ir Vokietijos Šlezvigo-Holšteno žemėje. Sudarydama galimybes tautinėms mažumoms užsidirbti ir suteikdama socialines garantijas, Švedijos vyriausybė laimi tokių žmonių simpatijas bei taip užtikrina, kad nebūtų kuriamos vienos problemos sprendimui skirti partijos ar judėjimai, išsvengia mažumų marginalizacijos bei viktimizacijos. Tai motyvuoja mažumų atstovus įsitraukti į „nacionalinių“ partijų veiklą, o konsultacijų mechanizmų dėka identifikuojami visai visuomenei priimtini sprendimai. Kita vertus, Švedijos savivaldybėse naudojamos integracijos priemonės Lietuvai gali pasirodyti pernelyg brangiomis (efektyvi ir moderni viešojo transporto sistema, išsamios konsultacijos su bedarbiais įdarbinimo tarnybose ir kt.). Tuo pačiu metu tai įrodo, tokie svarbūs tokie ekonominio pobūdžio įrankiai kaip Regioninis vystymosi fondas, kuris buvo pasiūlytas Lietuvos Respublikos Prezidentės (ir vėliau atmetas praeitos kadencijos Seimo) bei galėtų suteikti alternatyvius finansavimo šaltinius su LLRA-KŠS nesujusiesiems piliečiams ir žmonėms Pietryčių Lietuvoje. O tai, savo ruožtu, iš pagrindų prisidėtų prie geresnės ekonominės ir socialinės situacijos sukūrimo Vilniaus bei Šalčininkų rajonuose.

Pagaliau, vizitas Vokietijoje įrodė susitaikymo tiek tarp tautinių bendrijų, tiek tarp valstybių svarbą. Akivaizdu, jog ilgalaikiams sprendimams priimti reikia nemažai laiko ir pastangų, galbūt ir nemenkų finansinių išteklių. Šioje situacijoje labai svarbu nepalikti sprendimų, susijusių su etninėmis mažumomis, vien tik politikų rankose, kadangi tokiu atveju sunku tikėtis nuoseklumo bei ilgalaikio stabilumo.

Per daugiau nei ketvirtį amžiaus, prabėgusį po nepriklausomybės atgavimo, integracijos srityje vyraujantis chaosas daugiau nei bet kas kita įrodo, jog Lietuva pribrendo į šią sritį besigilinančio instituto (angl. think tank) įsteigimui. Dar daugiau, praktiškai akivaizdu, jog jame galėtų būti išlaikoma ženkli valstybės įtaka (bent jau pradžioje, siekiant įtvirtinti jį kaip instituciją), o pats institutas turėtų patariamąjį balsą valstybės politikos mažumų integravimo

sirtyje kūrimo ir įgyvendinime, galbūt ateityje netgi imtų koordinuoti visų valstybės institucijų politiką šiuo atžvilgiu. Galbūt toks institutas galėtų tapti ne tik tautinių mažumų integravimo, bet ir lietuvių tautinių mažumų Lenkijoje, Baltarusijoje, Rusijos Federacijoje politikos formavimo įrankiu. Būtų idealu, jeigu šios organizacijos formuluojamos pozicijos būtų derinamos su analogiška institucija, veikiančia Lenkijoje – tokiu būdu abi sostinės kalbėtų viena kalba.

Žinoma, siekiant susitaikymo ir pilnaverčio sugyvenimo ne ką menkesnė yra ir akademinės, teisinės, švietimo ir NVO bendruomenių svarba. Vokietijai ir Danijai prireikė dešimtmečių, kol pavyko bent dalinai sutarti dėl abiem pusėms priimtino elgesio kodekso ir taisyklių rinkinio. Būdamas vienomis iš turtingiausių Europos Sąjungos valstybių, šios šalys išleidžia dešimtis, jeigu ne šimtus milijonų eurų remdamos savo tautiečius užsienyje bei tautines mažumas savo šalyje. Taip užtikrinamas šių grupių tautinis identitetas, bet tuo pačiu garantuojamas lojalumas valstybėms, kurių piliečiais šie asmenys yra. Lietuva ir Lenkija, neturėdamos tokių resursų, vis dėlto turi suprasti, jog turės tokius tarpvalstybinius santykius, kiek pastangų ir resursų į juos bei sugyvenimą su tautinėmis mažumomis investuos.

Lietuvos ir Lenkijos visuomenių užduotis pilnavertiškai ir neskausmingai integruoti tautines mažumas išlaikant jų tautinį identitetą, bet tuo pačiu ir lojalumą šalims, kuriose jie gyvena bei euroatlantinėje erdvėje puoselėjamosioms vertybėms nebuvo ir niekada nebus paprasta. Tačiau jos siekiant svarbus supratimas, kaip svarbu sukurti tokius reguliavimo mechanizmus ir teisinius formatus, kurie veiktų ne tik iki kitų rinkimų ar tarpvalstybinių santykių krizės. Todėl prieš dvišališkai įteisinant pamatinius dokumentus dėl mažumų, tiek Vilnius, tiek Varšuva turėtų sukurti nuoseklias nacionalines pozicijas ir strategines vizijas, kuriose apbrėžtų, kaip mato savo tautines mažumas po kelių dešimtmečių ir kokie esminiai žingsniai įgalins pasiekti šiuos tikslus. Iki šiol dauguma iniciatyvų tarp šalių priklausydavo nuo atskirų individų ar organizacijų, tačiau metas pripažinti, jog to nebepakanka...

Parengta
EDUCATIO: plėtros ir mokymo institutas

Policy paper on the inclusion minorities into social, economic and political life: advice to Lithuania

Integration and inclusion of immigrants, refugees, displaced persons as well as various ethnic and national minorities into society became an inevitable issue for discussions in all European Union countries. Lithuania is not an exception. During the public discussions on refugee crisis that started in the spring of 2015, Lithuanian foreign policy experts raised a question, whether Lithuania is capable to integrate immigrants from Middle East and African countries if, 28 years after regaining the independence, the challenges related to country's national minorities, especially the Polish one (the largest in Lithuania), still remain unsolved.

Due to historical reasons, Polish minority inhabits Lithuania for hundreds of years. However, Polish speaking Lithuanian citizens are not truly integrated into country's social and political life by now. There are many socio-economic and political reasons that go back decades to history. Some of them are: separation of different communities according to the language (Churches, kindergartens, schools, communities, etc.), poor economic development in South Eastern Lithuania, over-dependence of Polish speaking population on the decisions of the local authorities in the area, inability to reach compromise between the state and local governments on the majority of the issues, the atmosphere of fear in Vilnius and Šalčininkai counties that are being ruled by AWPL (Action of Poles in Lithuania) political party since the very beginning 90's, etc. The isolation of Polish community implies economic stagnation, worse living and working standards in the area, high level of corruption and political patronage in Vilnius and Šalčininkai counties.

The situation in many other countries of European Union is different. Minorities there are included into decision-making process on national level, actively participating in activities of national parties and non-governmental organizations and at the same time can enjoy sufficient economic and legal tools to support its communities, promote culture and the language and remain loyal citizens of their country. The aim of this paper is to discuss Norwegian, Swedish and German experience on integration of different minorities into respective societies that Lithuanian delegation of Homeland Union political party gained.

As it was mentioned above, Polish minority in Lithuania has a long history. At the same time, in Norway and Sweden most of the newcomers recently arrived from different countries and cultures that sometimes are separated by thousands of kilometres (according to official data, there are more than 200 nationalities whose representatives immigrated to

Norway and more than 150 who immigrated to Sweden in the recent years) and hundreds of years. This makes direct comparison of situations difficult. However, because of well-developed integration and inclusion programs in Norway and Sweden as well as long-time experience in integration of different minorities, many ideas presented during the visit might be useful and some of them definitely can be applied in Lithuania.

Situation in Schleswig-Holsten is much more alike to Lithuanian one. Schleswig-Holsten was an independent state that was contested both by Denmark and by Germany for decades. At the end of the day, it was taken over by Germany in the second half of nineteenth century. In the 1920's the plebiscites took place in the contested area that was divided into three parts. The majority in two of them decided to stay with Berlin, but the Northern part chose to stick to Copenhagen. On both sides of the border significant minorities remained. It took 35 years and many efforts to sort out the challenges related to the minorities issue until so-called "Bonn-Copenhagen declarations" were signed and cohesive cooperation among people living in the borderland was ensured. In this booklet, we provide with some major achievements from Schleswig-Holsten, Northern Rhine-Westphalia (Germany) as well as in Norway and Sweden.

I. Language is the key

First and the most important condition for successful integration and inclusion that nearly all Norwegian experts reiterated - decent knowledge of official state language. Lack of language skills usually leads to self-isolation, inequality in the studies and job market as well as different understanding of state's history, political priorities, geopolitical orientation and other important issues. Good language command ensures more equality, makes it easier to enrol into the university or other educational institution, to get a better job and to integrate into local communities easier.

How the challenges related to the decent language level can be tackled? Norwegian experience proves that the most successful way is to provide the opportunity to attend as many lessons of official state language at schools as possible. School is not the only option - language can also be taught in kindergarten, university or community house. Other option (could be complimentary to the first one) - teaching more subjects in official state language in the schools, where national minority is studying in their own language (as it is in case of Lithuania). In fact, the law that introduces additional subjects in Lithuanian (national history and national geography) was adopted in Lithuania few years ago. However, AWPL political party that is uncontestedly runs both regional governments (in Vilnius and Šalčininkai counties), blocks implementation of this law in the schools subordinated to the local municipalities. Therefore, the only subject in Lithuanian that is taught in the schools of national minorities is Lithuanian language and literature.

In Norway, the local communities are extremely active; many groups that facilitate integration and helps to find out more about local traditions also assist in learning Norwegian.

In most of the cases, these formats are being created spontaneously, without interference of Governmental and local agencies and their financial assistance. However, in Lithuania similar activities are not so common, so could be encouraged by providing special grants for the teachers, professors and non-governmental organisations who teaches Lithuanian. This would highly improve the situation in South Eastern Lithuania in the field of mutual understanding. Moreover, the language teaching groups can be shaped for the people who already graduated the school but also want to improve their language skills in the later stages of life.

II. Research based integration strategies

Second important suggestion that could improve situation is the conduct of overarching socio-economic population researches. According to Norwegian experts, professional research polls have to be conducted and the questions on values, political preferences, evaluation of economic situation and main country's political events have to be included there. Qualitative researches shall indicate interests of the people (especially among national minorities) and provide with an opportunity to adapt different methods for a better communication between the groups of minorities and all other sectors of the society. Learning and discussing solutions that are relevant for certain groups may also improve image of Governmental institutions. Research-based communication strategy will prevent confusion and make government solutions more attractive for entire population as well as will decrease the chances for miscalculations.

III. Education on the rights and duties

Third important condition on how to improve integration is the education of the people on their civil rights and duties. According to Norwegian experience, better understanding of this field could be achieved with an assistance of political parties and non-governmental organisations, including the youth ones. Education on civil rights and duties may encourage the people to participate in joint activities more actively and can inspire them to learn more about the issues that are important for a state. However, it has to be done without any political pressure. Otherwise, it can evoke target audience (in this case – national minorities) with the suspicion on the intentions of the undertakers. It is highly recommended to avoid controversial topics and stressing the differences between the groups while communicating to the target communities. Only in the long run some challenges of the cooperation might be discussed in the close circle of interested organizations/persons.

IV. Engagement of local leaders

The efforts of “national” political parties to reach out for local communities’ leaders by providing them with an opportunity to participate in the activities inside their ranks could

be another suggestion to put up on the table. Local leaders are the people, who may not be involved into the political activities, but they are well known and respected by the local communities. In Scandinavian countries, such local leaders “lead by example” and make positive influence on the rest. For political parties, cultural, social and economic organizations it is very important at least to give a try in gaining direct access to such people. By obtaining the information on their political preferences, position on reconciliation and other issues, “national” organizations are getting valuable source of information and very important personal link for the future. However, discretion is particularly important in this case. The local leaders by no way can be put into non-comfortable situation or being exposed to the public before taking decision to participate in politics publicly. In case of refusal to cooperate or keep up with the agreement, it is important to keep discretion and to show that the door for them remains open despite of their response at this particular moment.

V. Inclusion of minority representatives into “national” political parties

Fifth message was picked up in Sweden, during the meetings with the Parliament members coming from immigrant circles. According to them, the best way to integrate immigrants and their communities is to use “Solna model”, which essentially means including them into Swedish way of “doing the things”. In other words, minorities shall be included into existing social groups and participate in other activities as the members of already existing entities, not allowing to create independent platforms to fight the challenges they are facing as a minority. For example in Rogaland (Norway) Christian Democratic party included into their list the representatives of Polish minority as well as printed out electoral material in Polish. Thanks to this campaign, one of the representative of Polish minority was elected to the Local Parliament in Stavanger as a substitute member. In case of Swedish political parties, it is also considered to be much more advanced to include the representatives of minorities into national parties than to create their own social or political movement (-s).

However, in Lithuania the party (-ies), “representing” interests of Polish and Russian minorities exist. Due to their comparative low electorate support among Lithuanian voters, as well as different approaches towards the problems (also due to often self-victimization of the minorities’ groups), they have little influence on Lithuanian society in general and decision-making processes on the national level. Therefore, including representatives of the minorities into the list of actors in Lithuanian national politics could benefit Lithuanians society in general. This would send a message to entire population: Lithuanian state and politicians see minorities as an integral part of Lithuanian society and recognize their importance to the state. Furthermore, presence of these representatives in drafting certain decisions provides the Government with an opportunity to assess the challenge from different angles.

Creation of working groups inside the “national” parties and among different NGOs (separately from each other), that could meet and discuss topicalities regarding integration

of national minorities on regular basis, also can bring benefits and create good working atmosphere between different ethnic communities.

VI. Geographical connectivity

Visit to Solna Municipality (Sweden) revealed that one of the factors, which allowed rapid economic development in the area and ensured inclusion of minorities' community into the labour market, was the proximity of the municipality to Stockholm and well established public transportation system between these two entities. Solna is only within 10-15 minutes ride by metro from Stockholm centre, therefore, both residents of Solna and Stockholm commute daily within two locations for working purposes.

However, transportation infrastructure within Vilnius/Šalčininkai counties and the capital city is in poor condition right now: schedules are not interconnected, vehicles are old and poorly maintained, and the routes are too few and take too much time to reach the final destination. This is one of the reasons why the area around Vilnius is one of the poorest in Lithuania while to compare with other capital areas in the region (Warsaw, Riga, Stockholm, Budapest, etc.).

Creation of better communication lines between the capital and surrounding areas would create a positive environment for attracting business investments as well as encourage residents of Vilnius/Šalčininkai counties to look for a job in Vilnius. In turn, this could bring higher economic prosperity to the area (in Lithuania local municipalities are getting part of taxes paid by the local population registered in the particular area). However, so far many inhabitants in the region choose not to take job offers in Vilnius due to inconvenient and expensive communication lines between Vilnius and surrounding towns/villages. According to the social researches, only if salary is substantially higher than social benefits paid by the state or local authorities, the employee will take a job in the capital city.

VII. Personalizing services of the Employment office

It is especially important to ensure that the people in the areas, where minorities compose substantial part of population, are not dependent on the social benefits that are distributed by the local governments. As the pool of the jobs in the countryside is extremely limited, this cannot be achieved otherwise than by employing these people in greater Vilnius area. Swedish Solna model is based on approach that every person who is able to work should be an active participant in the labour market. Thus, special department, an equivalent of Lithuanian Employment Office, is established in the municipality in order to link unemployed residents and institutions that provide educational services as well as employees.

Such attitude can be applied in Vilnius Šalčininkai counties as well. Every resident in the area, who receives a social benefits, could be provided with personal consultation/ employment plan by the social service personnel at the local branch of Employment Office.

Such consultation could include: 1) analysis of labour skills that each person possess; 2) in case unemployed person needs to be re-trained – direction to the educational institution; 3) direct communication of above-mentioned office with business community in order to receive business' needs and requirements for personnel they are looking for; 4) linking potential employees with employers and keeping contacts with both sides in case additional problems appear. This program could be quite costly (both financially and human resources wise), however, at least in Sweden it helps to employ up to 70-80 percent of target audience.

VIII. Strengthening civil society

Another suggestion to improve the situation could be the encouragement of grassroots organisations in the region. These organisations can differ anywhere from the communities that are gathering to discuss literature to political debate clubs. The access of local organisations to the population is much deeper and easier compare to the “national” ones. Non-governmental organizations can be useful tool to establish links among different groups and work in extremely wide range. As Norwegian example demonstrates, the activities of NGOs can tackle the most challenging issues for minorities: find a job, learn a language or improve it or involve children and youth into joint activities.

There are plenty of well-established women's organisations in Norway that are successfully employed to integrate minorities. For instance, in Rogaland County there are plenty of well-established and self-sustainable women's organisations, which are coordinated by the local volunteers. These organisations unite women from different social and cultural backgrounds. According to their leaders, in most of the families women are the key persons that are responsible for education of the kids, maintaining the traditions, keeping the contacts with social environment and plenty of other everyday life issues. Better integration of women into the society often leads to a better integration of the entire family.

Apart from women organisations' there can be other entities that could substantially contribute to the cooperation of ethnic communities. The most important prerequisites to carry out the activities - active members, premises for the meetings and intentions to solve the challenges. Almost all Norwegian experts mentioned important role of the Church in the process of integration, especially pointing out of its extremely deep influence in the regions. The positive role of Church could be especially valuable in Vilnius/Šalčininkai area, as both (Lithuanian and Polish) communities here are practicing believers and share Catholicism. Church is usually open for such initiatives and can contribute to sharing the information, providing the venues at no cost and rendering moral support.

IX. Importance of trilateral cooperation: internationally accepted legal acts

German Federal Chancellor Konrad Adenauer and Danish Prime Minister H.C. Hansen

has signed so called “Bonn-Copenhagen Declarations” on the rights of the German and the Danish minorities in Northern and Southern Schleswig respectively on March 29, 1955. The negotiations that preceded signing ceremony took some time and overcame significant resistance on both sides as well as many misunderstandings along the way. However, coordinated approach by both governments declaring the intention of friendly co-existence between the populations on both sides of the Danish-German border and friendly relationship between two countries prevailed. The Declarations listed the civic rights as stipulated in the Constitutions of the two states, putting the stress on ability to choose the language the people prefer to use, the rights of the Danish and German minorities to cultivate their religious, cultural and professional connections, guaranteed the rights to establish their own kindergartens and schools, access to the radio, newspapers and the ability to fill in the political posts as well as equality when allocating public funds. While visiting Schleswig-Holsten we realized that even Danish Central Library in Flensburg enjoys the status of subject of international treaty, being unique of such kind in Germany and, most probably, in entire region.

This points out to the absence of similar documents and even a vision on cooperation that both Lithuania and Poland could share. After the first international peace treaty between Warsaw and Vilnius was signed and immediately broken in 1920, the decades of bitter frustration and conflicts followed. The “Declaration on Friendly Relations and Neighbouring Cooperation between Poland and Lithuania” was approved in 1992 and signed by two Presidents in 1994. Despite of the fact that it was concluded for 15 years only, in more than two decades that followed it, no new treaty was negotiated and signed. Therefore, right now, there is no treaty between Vilnius and Warsaw, which would outline the status on ethnic groups among the other things. New, general document between the countries could be helpful in tackling the tensions in the field of national minorities.

Of course, first of all, there is a need to work out concrete policies on the national level in both capitals as well as combining them into one, this way finding necessary compromises that are acceptable for both, Vilnius and Warsaw. Unfortunately, the probability of viable and speedy solutions in this field does not seem to become reality in the nearest future.

X. Economics matter

During the visit to Schleswig-Holsten one of the most essential lessons learned was the importance of economic factor. Additional funds devoted to support the national minority by the kin state (in this case – Denmark) benefits not only national minorities but also all businesses in the area by providing the contracts for building, reconstruction, manufacturing or various services. Naturally, all local companies (and population in general) are interested in better contacts with other ethnicities as this benefits them economically.

It is also important to stress that even economic hardships can contribute to a better understanding between different ethnic groups: in Schleswig-Holsten during financial crisis

both communities realized they were tackling the same challenges and this helped them to understand each other much better. However, at the same time, during multiple meetings interlocutors stated that strong economy is very important for creation a good atmosphere in the area: if states were poor, the people would blame them for poor living conditions and could come up to the idea to be part of another nation.

As Poland is incomparable bigger country with constantly growing economy that aims to support Poles in neighbouring countries, balanced and wise use of its resources could provide both economic and political benefits on both sides of the border. Every Euro that government in Warsaw spends in Lithuania could well benefit both communities by increasing their economic prosperity in entire South Eastern Lithuania.

XI. Advantages of educational institutions

It is worth noting that the biggest part of support by the kin state to Danish minority in Schleswig-Holsten goes directly to the fields of education and culture. “Danish private” schools in Schleswig-Holsten from the Government in Berlin receive the same funding as “German public” schools. However, at the same time Danish ones are provided by additional resources from Copenhagen – for example, the salaries of some school employees are paid by the Danish Government. This is one of the reasons why Danish schools in Schleswig-Holsten are better financed and equipped. Having it in mind, it does not come as surprise as the results of the graduates in these schools are better than in “German public” schools.

Only the kids with at least one parent declared himself/herself to be Danish are eligible to join “Danish private” schools. This dramatically decreases the number of the children of newly immigrated parents that are eligible to attend Danish schools. On the other hand, all of them then are diverted to “German public” schools, where they sometimes comprise up to two thirds of the students. This motivates many German parents (including politicians) to join “Danish private” schools instead of “German public” ones. Naturally, this contributes to higher prestige of Danish educational system in Northern Germany. Nevertheless, it also brings unexpected impact - improves the relations between Germans and Danes in Schleswig-Holsten. Moreover, two languages provides the graduates of such educational institutions with great comparative advantage in the labour markets of Germany and Denmark.

On the other hand, two alternative networks of schools and kindergartens that exist in South Eastern Lithuania makes situation completely different. One of them is reporting to the local municipalities and unites mostly Polish and bilingual (or tri-lingual) schools; the other – reporting to the Ministry of Education and Science and serving as the last resort for the parents, who want their children study in official state language and do not want to bring them to Vilnius city on a daily basis. Both competing educational institutions are usually located in the same village or close by and fiercely fight for every pupil as losing him/her might mean the closure of the school. It is especially true in the smaller villages and towns.

Of course, there is not even a chance to discuss growing quality of education in such cases. The merger of two networks into one could be a solution. However, due to political tensions and the lack of trust between both communities, it is highly unlikely that this proposal will be adopted soon. In case this ever happens, both state and ethnic communities will greatly benefit as job market already now is looking forward to hire skilful bilingual youth.

XII. Abolishing voting threshold for minorities' political parties

“Bonn-Copenhagen Declarations” that were signed in 1955 in a big way was inspired by the electoral crisis in Schleswig-Holsten, when Danish minority party, despite of receiving 42 000 votes did not get any seats in Schleswig-Holsten Parliament, while German minority's party in Denmark received an opportunity to send its member even to a national Parliament (Folketinget) with only 9 700 votes. After “Bonn-Copenhagen Declarations” were signed, the Federal Government announced that the Parliament of Schleswig-Holsten would introduce an exemption from five percent electoral threshold for Danish minority's party. Since then on the Danish minority's party in order to be represented in the land Parliament (Landestag) only needs have to gain votes that are enough for one mandate. The same rules are being applied on the other side of the border, in Denmark.

Similar approach is recently suggested by some Lithuanian politicians. They say abolishment of five percent threshold for the national minorities' political parties shall be introduced for both local and national elections. This decision could positively affect pluralism among national minorities' parties in Lithuania, as well as create political alternatives for AWPL political party, which now claims to be sole representative of Polish and Russian ethnic groups. Of course, the change is hard to achieve first of all due to the resistance from AWPL, populists and nationalists. It requires strong political will as well as concrete legal acts to introduce new rules and keep them effective already in near future.

XIII. Openness and cooperation in trans-border regions

During the case study trip we found out that the tang of Danish minority in Northern Schleswig-Holsten is in their social openness, will to develop and very high mobility. Despite of the fact that strong social ties (the same as Polish minority in Lithuania has) in the community remain extremely important, representatives of Danish minority possess very important feature in nowadays life – social and economic mobility. There are 40 000 employees from Germany who are working in Denmark (a substantial part of them are Danish origin as their main advantage is good Danish and German) and 20 000 Danish citizens who are working in Germany, therefore the mobility rate around the border is very high.

Polish minority (as well as Lithuanians who live in South Eastern Lithuania and want to learn Polish) could achieve the same benefits if they can master both Lithuanian and Polish on the same level. So far this aim is not achieved as Lithuanian skills of graduates from Polish schools and Polish skills of graduates from Lithuanian schools are less good than their mother-tongue. It is an interesting fact that even now the graduates from Polish schools can make more mistakes during the graduation exam (Lithuanian language and literature examination). This norm is still aggressively defended by AWPL but contributes to the fact that the level of Lithuanian of the graduates from Polish schools is not that good as it could be.

Another important tool that is important to mention here – ability of the communities to use so called “trans-border funds” to finance specific projects that unite the people on the different sides of the border for a common cause. It is important note here that in order to receive it, it is crucial to up-bring the people who are able to write qualitative projects and apply for this instrument.

XIV. The importance of creating strategic level political mechanism

German land of Northern Rhein-Westfalia uses political mechanism that could be valuable for Lithuania as well. One of the members in land's Chancellor Cabinet is responsible for the integration issues for whole of his/her term. His/her assistants, subsequently, are in charge of different minority each. The Government can create a working group on particular topic that needs involvement of different ministries and state agencies. Having in mind the fact that the decision of such working group is obligatory, the weight of this coordination body cannot be overestimated. It is also important to note that these meetings would only involve the institutions needed and is organized on ad hoc basis, usually few times a year.

There are quite a lot of institutions that are covering the issue of ethnic minorities in Lithuania but none of them unites all of them into holistic approach. Furthermore, for none of them this topic is a priority. Different fields are under supervision of ministries of Education, Interior, Transportation, Culture or different departments under the Lithuanian Government or other ministries. These institutions create strategies, distribute financial resources, organise working groups and conferences but none of them is considered to be “the main” body in charge of national minorities' issues. Unification of different approaches into one (under one institution) could enforce holistic approach, encourage more flexible policy adjustment in the South Eastern Lithuania and spend financial funds in a more rational way.

XV. Functioning think-tank that on regular basis works with integration topic

German example shows that the creation and functioning of the institution (think

tank), which has the experience in dealing with integration issues and national minorities, is extremely important part of tackling the issues related to inclusion. These non-governmental organizations still exist both in Northern Rhine-Westphalia and other German lands as well as on federal level. They are kept in order the “institutional memory” about the projects in the past not to be lost. In case the need arises, these NGOs can be immediately activated.

Besides the tasks above, these think tanks are in the position to provide pro-state minorities’ representatives with tools that are necessary to unite ethnic minority and ensure its qualitative growth. Courses and trainings to gain necessary skills and knowledge (organization building, financial fundraising, event organizing, public speaking, etc.), establishing relations with state authorities, consultations on actual topics – all of this can be achieved thanks to involvement of think tanks. Of course, in order to have such institutions up and running, it requires financial contribution from the state, academic society and, most probably, business companies.

Another example of the think tanks that are operating on international (or, some might say, European) level could be given in this regard - European Centre for Minority Issues (ECMI). This body that operates in Flensburg, Germany and was founded in 1996 by the Governments of Denmark, Germany and Schleswig-Holstein to conduct practice and policy-oriented researches, provide information and documentation as well as offer advisory services concerning minority-majority relations in Europe. This institution is focusing its attention on academic research in the field of officially recognized German (Danes, Friesians, Sorbs and Sinti/Roma people) and other European national minorities.

XVI. “Young leader courses” for leaders of national communities

This tool proved to be quite efficient in the German state of Northern Rhine-Westphalia, which has significant experience in integrating Russian minority into German society. During the course that last a year, the participants are involved into on-line activities and five-six meetings in person. During the events, the participants are entitled to nail down specific projects as well as communicate with each other and governmental institutions/representatives of national majority as much as possible. After the graduation of the course, the participants usually have better attitude to outsiders of their communities and possess the tools to carry out specific activities where they live. Obviously, this part also requires modest financial contribution from the state or private sponsors as well as cooperation with academic institutions.

XVII. Building viable network of pro-state oriented minority organizations

This experience was also used in the state of Northern Rhein-Westphalia and allowed

creation of pro-state organizations' network within national minorities' groups. This format foresees the expansion of well-established, loyal to the state non-governmental bodies into different geographical areas with the financial support of the state and using the model that was successful in other locations. The idea behind is that in the areas, where pro-state representatives of national minorities runs viable and effective organization, they either create a branch in other location or consult and train the people who are willing to create a new organization with similar aims in their area.

Ideally, this allows creating a network of effective NGOs that are loyal to the state all around the country/region. The process of achieving it includes selection of the people, exchange of experience, fundraising, different trainings and constant contacts with mentors. This suggestion would be especially valuable for South Eastern Lithuania as active young people who oppose the leadership of AWPL usually are pushed away from the area and deprived of any resources locally. In case the alternative exists, the situation can improve.

Summary

To sum it up, the research conducted in Norway, Sweden and Germany have brought plenty of ideas and solutions for long-lasting problems that Lithuania is facing in the field of inclusion of its ethnic minorities. The strongest emphasis that Norwegian state puts in the integration programs is on learning Norwegian in the schools and communities. It is also offering integration programs with NGOs and Church, involving non-Norwegian community leaders in the activities of "national" political parties and this way trying to prevent creation of "alternative" society of ethnic communities. Alike Lithuania, Norway has quite large Polish minority, therefore its lessons learned, well-developed integration programs and the experience is extremely valuable.

The research conducted in Sweden was mostly focused on the economical topicalities and tools of integration. By beefing up the incomes of the minorities and protecting them social-wise, Swedish Government wins the minds and hearts of the people and making sure there is no single-issued parties/movements (at least for now) or they will be marginalized. This helps to include the representatives of minorities into national parties and assists in finding the best solutions for entire society using the consultation mechanisms. On the other hand, the means employed in certain Swedish municipalities are quite costly (efficient public transportation system, extensive personal consultations of unemployed people in the Employment offices, etc.) and might require more financial tools than Lithuania can provide right now. At the same time it shows how important can be such economic initiatives as Regional Fund of Development. This tool earlier was proposed by the President of the Republic of Lithuania (and rejected by the Parliament of 2012-2016) and could provide an alternative financial resources to the people who do not get along with AWPL political party in South Eastern Lithuania.

Finally, the case study trip to Germany proved the importance of reconciliation on

both ethnical group and state levels. It is obvious that the long-term decisions require a lot of efforts, time and even significant financial funds. It is of crucial importance not to leave decisions on this topic only to in the hands of the politicians, who could lack consistency or long-term stability. German experience in the importance of the think tanks, which are focusing their activities on the inclusion and integration topics, cannot be overestimated.

Almost thirty years of Lithuanian independence proved that the need of establishment of such a think tank is absolutely needed; therefore, Lithuanian Government and civil society must do whatever it depends on them to establish one in the nearest future. This will help to put an end to inter-institutional chaos that dominates inclusion of ethnical minorities into "general" society right now. This think tank could closely work with the Government and Lithuanian civil society and be the main architect of the policies, aimed at the integration of different ethnic and religious groups in our country. It also could possibly become an institution that helps to articulate and formulate, expectations from Lithuanian national minorities abroad (Poland, Belarus, Russian Federation) and put into the legal format. Ideally, it should work hand to hand with similar body in Poland when it is created.

Of course, educational, legal, academic and NGOs activities are equally important to pursue the aims of reconciliation. For Denmark and Federal Republic of Germany, it took decades to work out the rules and exceptions that satisfy both sides at least in some way. Being one of the richest countries in Europe both states spend tens of millions Euros to support their national minorities and at the same time to make sure they remain loyal citizens of the country they live. Both Lithuania and Poland have to understand that the result of reconciliation process will be directly dependent on the resources and efforts spent.

There is not an easy tasks lying ahead of Lithuanian and Polish societies that are trying to achieve at least some kind of cohesion in accommodating ethnic minorities both abroad and inside their countries. The Hamlet question here lies in how ethnic minorities can keep their national identity and at the same time remain loyal citizens of the country they live and to the values of Euro Atlantic community. The answer here is not an easy one and never will be. However, it is of utmost importance that both sides understand the essence of creating necessary regulations, legal formats and need to base their work on more solid grounds than one term of Parliament/Government. It is unacceptable to change the policies towards ethnic minorities with every Government; therefore, before agreeing on common rules on minorities it is vital that both neighbours create well-established policies of their own. This step will definitely contribute to solving historical problems and finding a long-term compromise that would satisfy both sides. Until now the progress in bilateral relations could be attributed mostly to the efforts of single activists on both sides of the border. However, the time has come to accept the fact that is no longer enough...

Drafted by
EDUCATIO: Institute for development and training

KONRAD
ADENAUER
STIFTUNG

www.kas.de